

International scientific and practical online conference

INTEGRATION INTO THE WORLD AND CONNECTION OF SCIENCES

Международная научно практическая online-конференция

ИНТЕГРАЦИЯ В МИР И СВЯЗЬ НАУК

Beynəlxalq elmi və praktik internet konfransı

DÜNYAYA INTEQRASIYA VƏ ELMLƏR ARASI ƏLAQƏ

2022

Baku, Azerbaijan Republic

ЮРАК-ҚОН ТОМИР ТИЗИМИ КАСАЛЛИКЛАРИ БИЛАН

ХАСТАЛАНГАН БЕМОРЛАРНИНГ ОВҚАТЛАНИШ РАЦИОНИДАГИ МЕВА-САБЗАВОТЛАРНИНГ ОЗУҚАВИЙ ҚИЙМАТИНИ БАҲОЛАШ НИЗОМ ЭРМАТОВ¹, ШОХРУХ ХАБИБОВ¹, ЖАМШИД ҚУТЛИЕВ²

1. Тошкент Тиббиёт академияси

Болалар, ўсмиirlar ва овқатланиш гигиенаси кафедраси

2. Қуролли Кучлар Ҳарбий тиббиёт Академияси

Ҳарбий эпидемиология ва биохавфсизлик кафедраси

Резюме. Тадқиқотда юрак қон-томир тизими касаллiliklari билан хасталangan Тошкент тиббиёт академияси кардиология бўлимида даволанган 42 нафар bemornining қиши мавсумда овқатланиш rationidagi meva-sabzavotlarning mikdorini gигиеник taхлил қилиndi. Bemorlarning isteъmol қилиngan meva-sabzavotlar mikdorini uy шaroitiдаги ulushini taхliл қiliш mobaynida, meva-sabzavotlarning қish mавсумидаги isteъmolli turli mevalar 6,2% ni, sabzavotlarning ulushi esa 38,3 % ni tashkil etganligi aniklandi. Ushbu maҳsултотlarning isteъmolli yilning boшқа mавсумlariiga nisbatan kamliginini, responentlar bilan utkazilgan sўrovnomalarda iштиrok etganlarning 58% ёki 26 naфari қish mавсумida Respublika miёсида turli meva-sabzavotlar narxlarinin юқорилиги сабабli, 21% ёки 8 naфari uшбу maҳsулotlar isteъmolinи хуш kўrmasliklari va 21% ёки 8 naфari uшбу maҳsулotlar isteъmolinинг rationidagi kamliginи ozqozon-ichak tiziminining kасалliklari bilan boғlanган.

Калит сўзлар. Юрак қон-томир тизими касалliklari, овқатlaniш taribi, sabzavotlar, mevalar, vitamindar, antioksidantlar, minerallar.

Муаммонинг долзарблиги. Соғлом овқатlaniш юрак-қон томир tizimi va qandli diabet kасалliklari ning umumiy xavfini kamaytireshning ajralmas қисmidir. Ushbu kасалliklarда rational va sifatli оvқatlaniш kасалlaniш xavfini kamaytiриб қolmай balki vaznni meъrlashтириш, kon bosimini pasaytiresh (lipidlар daражасига таъsир қiliш va шакар daражасини назорat қiliш) va trombозга мойилликни kamaytireshga olib keladi. Юрак-қон tomir kасалliklari учун rationidagi xavf omillari meva, sabzavot va rezavor

меваларни кам истеъмол қилиш, туз ва тўйинган ёғли кислоталарни ортиқча истеъмол қилиш, озуқа толаларининг етишмаслиги ва мувозанатсиз овқатланиш туфайли ортирилган ортиқча вазн ҳисобланади. Юрак-қон томир касалликларида озиқ-овқат таркибидаги озуқа моддаларининг нисбатини тўғри ташкиллаштириш ва рационнинг хилма-хиллигига эътибор қаратиш ушбу касалликлар профилактикасида жуда муҳимдир Сабзавотлар витаминлар, минераллар ва озуқа толасининг ажралмас манбаи ҳисобланиб, соғлом инсон рационидаги сабзавотлар миқдорининг меъёрда бўлиши юрак-қон томир касалликлари хавфи 4 % га, юрак хуружи хавфини 6 % га камайтиради [1;2;3]. Сабзавотлар юқори қон босимини меъёрлаштиришга ёрдам беради. Турли тадқиқотчиларнинг изланишларида кунлик сабзвотларнинг истеъмол қиқдори 300-400 грамм атрофида кўрсатилган бўлиб, ушбу маҳсулотлар хилма-хиллигини ҳам назардан қочирмаслик керак [4,5].

Мева ва резаворлар инсон организмини витаминлар, карбонсувлар ва минераллар, шунингдек, антиоксидантлар билан таъминлайди. Тадқиқотчиларнинг фикрича, ушбу гурӯҳ маҳсулотларининг кунлик истеъмоли соғлом инсонларнинг тахминан 200-300 граммни ташкил этиши инсон организмининг меъёрий фаолияти ва моддалар алмашинуви жараёнларига ижобий таъсир этади [5].

Тадқиқот мақсади: Юрак қон-томир тизими касалликлари билан хасталанган Тошкент тиббиёт академияси кардиология бўлимида даволанган 42 нафар беморнинг қиши мавсумда овқатланиш рационидаги мева-сабзавотларнинг миқдорини гигиеник жиҳатдан таҳлил қилиш.

Тадқиқот материал ва усуллари. Юрак қон-томир тизими касалликлари билан хасталанган Тошкент тиббиёт академияси кардиология бўлимида даволанган 40-70 ёшгача бўлган 42 нафар беморнинг қиши мавсумда овқатланиш рационидаги мева-сабзавотларнинг миқдори СанҚвам 007-20 “Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг ёшига, жинсига ва касбий фаолияти гурӯҳлари учун соғлом овқатланишни таъминлашга қаратилган ўртacha қунлик рационал овқатланиш нормативлари” асосида гигиеник жиҳатдан таҳлил қилинди.

Хақиқий истеъмол қилинган сабзавотлар миқдорини беморларнинг уй шароитида ва стационарда даволанишда бўлган вақтидаги (рациони) таомноматаксимотларда берилган меъёрлар ва сўровномалар асосида таҳлил қилинди. Сўровномалар беморлар ва уларнинг оила аъзолари ўртасида ўтказилди. Овқатланиш рациони таркибидаги мева-сабзавот маҳсулотларининг микро ва макронутриент таркиби ҳақидаги бирламчи маълумотларга ишлов бериш маҳсус «Health diet» дастури асосида амалга оширилиб, олинган натижаларнинг статистик таҳлили «Statistica for Windows 7,0» персонал компьютерининг амалий дастур пакетидан фойдаланилди.

Олинган натижалар таҳлили: Ўтказилган тадқиқот давомида ҳарбий спортчиларнинг баҳор мавсумидаги овқатланиш рационидаги озиқ-овқат маҳсулотларининг умумий қувватмандлиги $2782 \pm 15,3$ килокалорияни ташкил этди ва СанҚвам 007-20 да белгиланган аҳолининг иккенин ва учинчи гурӯхига мансуб вакилларнинг кунлик қувват сарфи (2100 - 2800 ккал) га мос келади. Лекин респондентларнинг меҳнат фаолияти ва касблари бўйича ўтказилган сўровномаларга асосан, беморларнинг асосий қисми яъни 82% (34 нафар) юкоридаги меъёрий хужжатда кўрсатилган аҳолининг 1- ва 2- гурӯхига (суткалик қувват сарфи 1800 - 2450 ккал) мансублиги аниқланди. Демак, ушбу гурӯхдаги аҳолининг кунлик истеъмол қиласидаги озиқ-овқатларнинг умумий миқдори беморларнинг кунлик қувват сарфи билан мутаносиб эмас.

Беморлар томонидан истеъмол қилинган кунлик умумий озиқ-овқат маҳсулотлари таркибидаги мева-сабзавотларнинг улушкини таҳлил қилиш мобайнида, мева-сабзавотларнинг қиши мавсумидаги истеъмоли турли мевалар 6,2% ни, сабзавотларнинг улushi эса 38,3 % ни ташкил этганлиги аниқланди. Ушбу маҳсулотларнинг истеъмоли йилнинг бошқа мавсумлари (ёз ва куз) га нисбатан камлигини, респондентлар билан ўтказилган сўровномаларда иштирок этганларнинг 58% ёки 26 нафари қиши мавсумида Республика миқёсида турли мева-сабзавотлар нархларининг юқорилиги сабабли, 21% ёки 8 нафари ушбу маҳсулотлар истеъмолини хуш кўрмасликларини ва 21% ёки 8 нафари ушбу

махсулотлар истеъмолининг рациондаги камлигини озқозон-ичак тизимининг касалликлари билан боғлашди.

Хуноса: Тадқиқот остидаги беморларнинг қиши мавсумидаги кунлик овқатланиш таркибидаги мева-сабзавотларнинг манфий мувозанати юрак-қон томир касалликлари билан хасталангандар беморларда касалликнинг сезиларли суръатларда ривожланиб кейинги декомпенсатор босқичларга ўтишига сабаб бўлувчи омиллардан бири сифатида эътироф этиш мумкин. Шу сабабли юрак-қон томир тизими касалликлари билан хасталангандар беморлар кунлик овқатланиш рационидаги мева-сабзавотларнинг меъёрда бўлиши касалликнинг авж олишини секинлаштириб, уларнинг келгуси хаёт тарзини енгиллаштиришда муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. International Journal of Humanities and NS, vol.9-2, 2019-1c.
2. Шайхова Г.И., Рахимов Б.Б. Пропаганда принципов рационального питания при ожирении // [Медицинский журнал Узбекистана. – Ташкент, 2014. – №2. – С.138-141.
3. Зилова И.С. Анализ специализированных пищевых продуктов, предназначенных для питания спортсменов // Вопросы питания. 2011 -Том 80- № 2.- С.71–75.
4. Низом Эрматов, Ихтиёр Абдулхаков Қандли диабет билан хастланган пациентларнинг кунлик овқатланиши рационида меваларнинг тутган ўрни ва аҳамияти // International scientific and practical online conference “Integration into the world and connection of sciences” <https://doi.org/10.5281/zenodo.6339739> - page 8-11.
- 5.<https://toitumine.ee/ru/pitanie-i-zabolevaniya/rekomendatsii-po-pitaniyu-pri-razlichnyh-zabolevaniyah/printsyipy-pitaniya-pri-zabolevaniyah-serdechno-sosudistoj-sistemy>

Contents

BIOLOGY

- Курбонова Мехриой Зафарбек қизи - AEGILOPS L. туркум вакилларининг дицеминасия жараёни.....3**

CULTUROLOGY

- С.С. Абдукахоров, К.Н. Пулатова - Взаимодействие физической и тактической подготовки изучение зависимости.....8**
С.С. Абдукахоров, К.Н. Пулатова - Движение команды в классификации и оборонительная тактика игры центрального защитника.....13

MEDICINE

- Зиядуллаева Н.С. - Особенности остеопарации при замещении костного дефекта Биоактивным стеклом в сочетании с антибиотиком.....18**
Низом Эрматов, Кууат Джолимбетов: Умумтаълим мактабларда меҳнат таълим дарсларини ташкиллаштиришга қўйиладиган гигиеник талаблар.....21
Низон Эрматов, Шохрух Хабибов, Жамшид Қутлиев: Юрак-қон томир тизими касалликлари билан хасталанган беморларнинг овқатланиш рационидаги мева-сабзавотларнинг озукавий қийматини баҳолаш 25
Nizom J. Ermatov¹, Feruza L. Azizova², Jamshid A. Kutliev³: Hygienic assessment of the quantity of bread in the diet of military athletes.....29
Низон Эрматов, Хайрулло Мамризаев: Фарғона вилоятида аҳолининг умр кўриш давомийлигиги атроф-муҳит омилларнинг таъсирини гигиеник баҳолаш.....32
Низон Эрматов, Нодирбек Юсуфов: Иссиқ иқлим шароитидаги синфоналарнинг ички муҳитини гигиеник таҳлили.....36
Ortikov Bobomurod Baymamatovich: Hygienic analysis of the anthropometric indicators of the covid-19 patients.....40

PHILOLOGY

- Камола Аскарова Сайдикрамовна – Сулаймон Боқмғоний девони қўлёзма нусхаларининг матн хусусиятлари.....43**

TECHNOLOGY

- Сайфуллаева М.И. – Цифровизация современной системы высшего образования.....49**